

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΠΑΝΑΓΗΣ ΛΕΚΑΤΣΑΣ

**Ένας αυτοδίδακτος φιλόλογος, ιστορικός
και ανθρωπολόγος**

Ιθάκη

1 - 2 Ιουλίου 2017

Ο Δήμος Ιθάκης, τιμώντας τη μνήμη του Παναγή Λεκατσά, διοργανώνει Επιστημονικό Συνέδριο στην Ιθάκη (1-2 Ιουλίου 2017) με τη συμμετοχή ειδικών επιστημόνων που θα αναπτύξουν την προσφορά και την απήχηση του έργου του στο πλαίσιο των πολιτισμικών και ιστοριογραφικών δεδομένων των τελευταίων 70 χρόνων.

Ο Παναγής Λεκατσάς γεννήθηκε στις 5 Αυγούστου του 1911 στον Σταυρό της Ιθάκης. Από νωρίς έδειξε την κλίση του στα γράμματα και η μητέρα του υπέθαλψε την κλίση αυτή. Φοίτησε στο Σχολαρχείο της Ιθάκης, στο Γυμνάσιο της Λευκάδας, και στο Γυμνάσιο της Κέρκυρας, απ' όπου πήρε το απολυτήριό του. Τελειώνοντας το Γυμνάσιο, σύμφωνα με την επιθυμία των γονιών του, φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έφτασε έως τις πτυχιακές εξετάσεις, αλλά δεν έλαβε μέρος στις προφορικές κι έτσι δεν πήρε το πτυχίο του. Οι μεγάλες αγάπες του στάθηκαν η φιλολογία, η ιστορία και η κοινωνική ανθρωπολογία, στις οποίες μαθήτεψε και αφιερώθηκε ολοκληρωτικά καλλιεργώντας τες ως αυτοδίδακτος. Το 1939 παντρεύτηκε την πιανίστα Δήμητρα Δημητριάδη, από την οποία πήρε διαζύγιο «κοινή συναινέσει» το 1947. Τον ίδιο χρόνο γνωρίστηκε με τη συγγραφέα Εύα Βλάμη. Εντάχθηκε στο Ε.Α.Μ το 1942 και τον Δεκέμβριο του 1944 συνελήφθη και φυλακίστηκε στο αναμορφωτήριο του στρατοπέδου συγκεντρώσεως στο Γουδί. Αφέθηκε ελεύθερος με τη μεσολάβηση του στενού συγγενή και φίλου του Κώστα Κουβαρά, αξιωματικού του αμερικανικού στρατού. Το 1961 παντρεύτηκε με την Εύα. Ήταν μόλις 59 χρονών όταν πέθανε, στις 5 Σεπτεμβρίου του 1970, από εγκεφαλική θρόμβωση που οφειλόταν σε υπέρταση, αφήνοντας πίσω του ένα τεράστιο συγγραφικό έργο, φιλολογικό, ιστορικό, ανθρωπολογικό, θρησκευολογικό, μεταφραστικό, ερμηνευτικό, κριτικό και δημοσιογραφικό.

Ελπίζουμε ότι το Συνέδριο θα συμβάλει τα μέγιστα σε μια συστηματική επιστημονική μελέτη και αποτίμηση του πολυδιάστατου έργου του έλληνα διανοούμενου. Η παρουσία του Παναγή Λεκατσά στα ελληνικά γράμματα, το μεταφραστικό του έργο, η συμβολή του στην εφαρμογή της εθνολογικής μεθόδου στη μελέτη του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, οι ιδεολογικές κατευθύνσεις και οι πνευματικοί του ορίζοντες, θα αποτελέσουν αντικείμενο αναστοχασμού και επανεκτίμησης υπό το φως της σύγχρονης έρευνας.

Επιστημονική Επιτροπή

Χρίστος Αλεξίου

Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη

Δημήτρης Ι. Κυρτάτας

Βασίλης Λεντάκης

Σπυρίδων Ράγκος

Οργανωτική Επιτροπή

Πάνος Δόριζας

Τηλέμαχος Καραβίας

Νίκος Ραδίτσας

Σπύρος Κουβαράς

Ευθύμιος Βαρβαρήγος

Ιωάννα Καχρίλα

Όθων Ταφλαμπάς

Δημήτρης Κουτσοβέλης

Μέλπω Λεκατσά

**Οι εργασίες του Συνεδρίου θα πραγματοποιηθούν
στην αίθουσα Δημοτικού Κινηματογράφου.**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Σάββατο 1 Ιουλίου 2017

9.00–9.20: Εγγραφές

9.20–9.40: Χαιρετισμοί

9.40–10. 20: Εναρκτήρια Ομιλία

Χρίστος Αλεξίου, Παναγής Λεκατσάς: Ένας αυτοδίδακτος φιλόλογος, ιστορικός και ανθρωπολόγος.

Πρωινή Συνεδρία

Πρόεδρος: Δημήτρης Ι. Κυρτάτας

10.20–10.40: Σπυρίδων Ράγκος, *Έρως* (1963), *Διόνυσος* (1971) και το πνεύμα της δημιουργίας.

10.40-11.00: Μιχάλης Δ. Κονάρης, Η ερμηνευτική προσέγγιση των θεών του Ολύμπου: Η περίπτωση του Απόλλωνα.

11.00–11.20: Γιάγκος Ανδρεάδης, Ο *Διόνυσος* και οι διονυσιακές σπουδές.

11.20–11.40: Σταύρος Γουλούλης, Η *Ψυχή* του Παναγή Λεκατσά: Το δένδρο της ζωής και μερικές εφαρμογές του στην ελληνόφωνη παράδοση (ιστορική – γεωγραφική θεώρηση).

11.40–12.00: Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη, Ο *Λαβύρινθος*: Καταγωγή και εξέλιξη ενός τύπου ποιητικής μυθοπλασίας.

12.00–12.30: Συζήτηση - Διάλειμμα

Πρόεδρος: Βασίλης Λεντάκης

12.30–12.50: Ευριπίδης Γαραντούδης, Ο Παναγής Λεκατσάς ως μεταφραστής της αρχαίας ελληνικής ποίησης: Μια θεώρηση από τη σημερινή σκοπιά.

12.50–13.10: Θεοδόσης Πυλαρινός, Ο δημοτικιστής Παναγής Λεκατσάς.

13.10–13.30: Μαρία Ρώτα, Μιλτιάδης Γεωργούλης, Μορφή, ρυθμός και αρμονία στα «πεζολογήματα» των μοντέρνων ποιητών: ποιητικές αναζητήσεις του Παναγής Λεκατσά στη δεκαετία του 1930.

13.30–13.50: Δημήτρης Αγγελάτος, Ερμηνευτικά πρίσματα για την ποίηση και την ποιητική: Ο Λεκατσάς για τον Βάρναλη.

13.50–14. 20: Συζήτηση - Τέλος Συνεδρίας

Κυριακή 2 Ιουλίου

Πρωινή Συνεδρία

Πρόεδρος: Σπυρίδων Ράγκος

9.30-9.50: Δημήτρης Ι. Κυρτάτας, *Η καταγωγή των θεσμών, των εθίμων και των δοξασιών.*

9.50-10.10: Ελένη Παπάζογλου, Με αφορμή τον Σοφοκλή: Η διαδρομή του Λεκατσά από την αισθητική στην τελετουργία και από την συνομιλία στον μονόλογο.

10.10-10.30: Καίτη Διαμαντάκου, Ο Ευριπίδης του Παναγής Λεκατσά: Από το κείμενο στη σκηνή και από το θέατρο στη φιλολογία.

10.30-10.50: Στέλλα Τσιρβίτση, Τραγωδία και πολιτική.

10.50-11.10: Θανάσης Ευσταθίου, Ο Παναγής Λεκατσάς και η πολιτική φιλολογία και φιλοσοφία του 4ου αιώνα π.Χ.

11.10-12.00: Συζήτηση - Διάλειμμα

Πρόεδρος: Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη

12.00-12.20: Βασίλης Λεντάκης, Διαβάζοντας τον Ισοκράτη.

12.20-12.40: Έλενα Πατρικίου, Μαρξιστικές απόπειρες στην ερμηνεία της ελληνικής αρχαιότητας.

12.40-13.00: Χρίστος Αλεξίου, Παναγής Λεκατσάς / Άγγελος Σικελιανός: Μια ποιητική αντιπαράθεση στα χρόνια της κατοχής.

13.00-13.20: Παντοφίλη Βαρβαρήγου, Παναγής Λεκατσάς – Εύα Βλάμη: Σύντροφοι και συνοδοιπόροι στη ζωή και την τέχνη.

13.20-14.00: Συζήτηση - Συμπεράσματα

Δημήτρης Αγγελάτος

**Ερμηνευτικά πρίσματα για την ποίηση και την ποιητική
Ο Λεκατσάς για τον Βάρναλη**

Το ενδιαφέρον της ανακοίνωσης στρέφεται στα ερμηνευτικά εργαλεία με τα οποία ο Λεκατσάς σημασιοδοτεί το ποιητικό έργο του Βάρναλη στην ομιλία του, «Ο ποιητής Κώστας Βάρναλης» (1956· δημοσ.: *Κώστας Βάρναλης. Τα πενήντάχρονα του έργου του*, Αθήνα, Κέδρος, 1957, 19-31). Πρόκειται ειδικότερα, για τη σύζευξη (τη «συζυγία» όπως σημειώνει ο Λεκατσάς) της φιλοσοφικής και αισθητικής κατηγορίας του *παθητικού* μ' εκείνη του *υψηλού*, βάσει της οποίας συναρθρώνονται με άρτιο καλλιτεχνικό τρόπο «Οράμα[τα]» και «Μορφ[ές]» από τη μία, υψηλής εμβέλειας σύμβολα, όπως ο Προμηθέας και ο Ιησούς με τους κοινωνικά απαξιωμένους, «ταπειν[ούς] [...] απόκληρ[ους]», από την άλλη.

Θα μας απασχολήσει επίσης η εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, στο πλαίσιο των κριτικών τάσεων του μεταπολέμου, συνάρτηση της ερμηνείας του Λεκατσά με τη συζήτηση που αναπτύσσεται την ίδια εποχή (1955-1956), στους κόλπους της *Επιθεώρησης Τέχνης* για την ποίηση και την ποιητική του Κ. Π. Καβάφη.

Χρίστος Αλεξίου

**Παναγής Λεκατσάς / Άγγελος Σικελιανός
Μια ποιητική αντιπαράθεση στα χρόνια της κατοχής**

Το 1943, ο αντάρτικος πόλεμος, έχει απλωθεί σε όλη την Ελλάδα, στα περισσότερα νησιά και στις λαϊκές συνοικίες της Αθήνας. Ύστερα από την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου, τα σαμποτάζ έχουν ενταθεί και απειλούν τον εφοδιασμό της στρατιάς του Ρόμελ στην Αφρική και την προμήθεια της γερμανικής, πολεμικής βιομηχανίας με χρώμιο από την Τουρκία, που περνάει από την Ελλάδα για να φτάσει στη Γερμανία. Στις απελευθερωμένες περιοχές, το ΕΑΜ έχει εγκαταστήσει μια λαϊκή αυτοδιοίκηση βασισμένη στις εκλογές.

Για να αντιμετωπίσουν αυτόν τον ανταρτοπόλεμο, οι Γερμανοί καθηλώνουν στην Ελλάδα εννιά μεραρχίες και η κατοχική κυβέρνηση Ράλλη ιδρύει, τον Ιούνιο του 1943, τα Τάγματα Ασφαλείας, τα οποία, εξοπλισμένα και εκπαιδευμένα από τους Γερμανούς, μάχονται μαζί τους με πρωτοφανή αγριότητα στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις εναντίον του ΕΛΑΣ, των οργανώσεων του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ, στην ύπαιθρο και στις λαϊκές συνοικίες της Αθήνας, καίγοντας χωριά, συλλαμβάνοντας, βασανίζοντας, βιάζοντας και σκοτώνοντας άντρες, γυναίκες, γέρους, γερόντισσες και παιδιά. Έτσι ο πόλεμος εναντίον των κατακτητών γίνεται πόλεμος αδελφοκτόνος, μεταξύ Ελλήνων πατριωτών και Ελλήνων προδοτών.

Συγκλονισμένος από αυτή την εθνική τραγωδία, ο Σικελιανός γράφει και δημοσιεύει, στις 18 Δεκεμβρίου 1943, στο περιοδικό *Καλλιτεχνικά Νέα* «Το Μήνυμά της», ένα ποίημα, όπου παρουσιάζεται η αιώνια Μάνα Ελλάδα σαν γριά καθισμένη στη ρίζα ενός πλατάνου να οδύρεται και να καλεί τα παιδιά της να σταματήσουν την αλληλοσφαγή τους. Απαντώντας στον Σικελιανό, ο Λεκατσάς γράφει ένα ποίημα με τον ίδιο τίτλο, «Το Μήνυμά της», όπου η Μάνα Ελλάδα παρουσιάζεται σαν θριαμβική μεγαλόχαρη παρθένα με σπάθα στο χέρι, να καλεί τα Παιδιά της να χτυπήσουν τους τυράννους ξένους και δικούς. Σκοπός της ανακοίνωσής μου είναι να παρουσιάσω τα δυο ποιήματα και να σχολιάσω αυτήν την ποιητική αντιπαράθεση με βάση τα γεγονότα που την προκάλεσαν.

Γιάγκος Ανδρεάδης

Ο Διόνυσος και οι διονυσιακές σπουδές

Ο *Διόνυσος* του Λεκατσά είναι το πρώτο σχετικό έργο στην Ελλάδα. Ο συγγραφέας του εισάγει στην χώρα ένα νέο πεδίο: Την διερεύνηση της αρχαίας θρησκείας τόσο με τα παραδοσιακά εργαλεία της φιλολογίας, της επιγραφικής, της αρχαιολογίας κλπ. όσο και με τα πορίσματα επιστημών όπως η ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία, η ψυχολογία και άλλες.

Τα εργαλεία αυτά τα χρησιμοποιεί με ευρηματικότητα και συνδυαστική ικανότητα και με ένα πάθος που διακρίνει και άλλους μεγάλους επιστήμονες πιστούς

του Διονύσου, από τον Όττο ως τον Κερένι και το Ζανμαίρ. Είναι γεγονός ότι η αναφορά του στους νέους επιστημονικούς κλάδους εγγράφεται σε σημαντικό βαθμό σε ένα αρκετά αδιαφοροποίητο τρόπον τινά συνεχές. Πρέπει όμως να συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι είναι ο πρώτος ή εκ των πρώτων μαζί με την Κακούρη που χρησιμοποιεί τα εργαλεία αυτά και από την άλλη πλευρά ότι κινείται σε ένα γενικότερο πνευματικό πλαίσιο (περιλαμβανομένων και των πανεπιστημίων) που δεν προσέφερε τον απαραίτητο σοβαρό και εμπεριστατωμένο διάλογο από τον οποίο είχε και έχει ανάγκη η έρευνα.

Τα δεδομένα αυτά μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε περισσότερο ότι η ορμή του να αξιοποιήσει τα νέα αυτά εργαλεία υπερτερεί της ανάγκης να τα κατατάξει επακριβώς και να τους ασκήσει ένα συστηματικό κριτικό έλεγχο.

Πέρα από όλα αυτά το εύρος και το βάθος των γνώσεών του εντυπωσιάζει, ενώ από την άλλη πλευρά κάποια από τα συμπεράσματα στα οποία φτάνει ισχύουν και σήμερα.

Παντοφύλη Βαρβαρήγου

Παναγής Λεκατσάς – Εύα Βλάμη Σύντροφοι και συνοδοιπόροι στη ζωή και την τέχνη

Ο Παναγής Λεκατσάς και η Εύα Βλάμη υπήρξαν σύντροφοι και συνοδοιπόροι από την αρχή της γνωριμίας τους (1947), έως τον θάνατο του Λεκατσά (Σεπτέμβριος 1970). Η ανακοίνωση αυτή, με στοιχεία που προκύπτουν από το ημερολόγιο της Εύας Βλάμη, την δημοσιευμένη αλληλογραφία της προς τη φίλη της, μεταφράστρια του *Σκελετόβραχου* στα Ρουμανικά, Πολυξένη Καράμπη (*Νέα Εστία*, τχ. 1390, 1-6-1985), την αδημοσίευτη αλληλογραφία με τον Χρίστο Αλεξίου, αλλά και το ίδιο το έργο της, έχει σκοπό να συνθέσει –κατά το δυνατόν πληρέστερα– την εικόνα αυτής της υποδειγματικής, καθώς μαρτυρείται, συμπόρευσης.

Ευριπίδης Γαργαντούδης

Ο Λεκατσάς ως μεταφραστής της αρχαίας ελληνικής ποίησης Μια θεώρηση από τη σημερινή σκοπιά

Ο Παναγής Λεκατσάς υπήρξε ένας συστηματικός μεταφραστής της αρχαίας ελληνικής (δραματικής και λυρικής) ποίησης. Κατά το παρελθόν οι μεταφράσεις του μελετήθηκαν σε σύγκριση με τα αρχαία κείμενα κυρίως ως προς τη νοηματική ακρίβειά τους (υποδειγματική είναι η σχετική μελέτη του κλασικού φιλόλογου Ιωάννη Περυσινάκη). Στόχος της ανακοίνωσής μου είναι να σχολιαστεί το ζήτημα της αισθητικής δραστηριότητας των μεταφράσεων του Λεκατσά σήμερα και κυρίως αυτές να εξεταστούν ως μια λησμονημένη συμβολή στην προσπάθεια της αναβίωσης των αρχαίων προσωδιακών μετρικών σχημάτων που στις μεταφράσεις του Λεκατσά μετασχηματίζονται σε τονικοσυλλαβικούς στίχους. Πρόκειται, συγκεκριμένα, να εξεταστούν οι μεταφράσεις του Ευριπίδη, του Πινδάρου και της Σαπφούς.

Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη

Ο Λαβύρινθος Καταγωγή και εξέλιξη ενός τύπου ποιητικής μυθοπλασίας

Τα πέντε άρθρα του Παναγή Λεκατσά που δημοσιεύθηκαν το 1963-1964 στην αθηναϊκή εφημερίδα *Ελευθερία* («Ο λαβυρινθικός χορός», «Ο λαβυρινθικός χορός και ο Ιερός Γάμος», «Λαβυρινθικές πολιτείες και λαβυρινθική ιεουργία», «Το τραγούδι του Κάστρου της Ωριάς ποιητικός τύπος της λαβυρινθικής ιεουργίας», «Συντήρηση και παράδοση του τύπου», συγκρότησαν τον κορμό του βιβλίου που εκδόθηκε μετά το θάνατο του συγγραφέα (1970) με τον τίτλο *Ο Λαβύρινθος. Καταγωγή και εξέλιξη ενός τύπου ποιητικής μυθοπλασίας*, Αθήνα 1973.

Η ερμηνεία του λαβυρινθικού σχήματος που σύμφωνα με τον Λεκατσά ήταν ένα χοροστάσι, ένας λαβυρινθικός χορός, είχε επί μακρόν απασχολήσει τον έλληνα διανοούμενο. Μάλιστα οι θέσεις του, που αποτέλεσαν αντικείμενο προβληματισμού και συζήτησης από τους ερευνητές (Χρήστος Μπουλώτης, «Ο λαβύρινθος. Απ' το δημοτικό τραγούδι στις πανάρχαιες ιεουργίες», *Διαβάζω* 166, 22 Απριλίου 1987, 47-

56, Γεωργίου Δημητροκάλλη, *Θρησκευολογικά και λαογραφικά μελετήματα*, Αθήνα 1997, 159-66, Μιχαήλ Γ. Μερακλής, «Η μυθολογία του λαβυρίνθου», *Χοροστάσι*, Φεβρουάριος – Μάρτιος 15, 2011, 14-16), προκαλούν ξεχωριστό ενδιαφέρον. Με αφετηρία τον προηγούμενο διάλογο, στόχος μας είναι η ανάδειξη της «λαβυρινθικής» προσέγγισης του Λεκατσά υπό το φως των σύγχρονων ανθρωπολογικών δεδομένων.

Σταύρος Γουλούλης

Η Ψυχή του Παναγή Λεκατσά: Το δένδρο της ζωής και μερικές εφαρμογές του στην ελληνόφωνη παράδοση (ιστορική - γεωγραφική θεώρηση)

Το έργο του Παναγή Λεκατσά *Η Ψυχή*, κλείνει, χωρίς να είναι τυχαίο, με το πέμπτο μέρος-κεφάλαιο για τις γιορτές της εποχικής πρωτοχρονιάς και της ανανέωσης βασιλείας, όπου επαναλαμβάνει και τα σχετικά με το δένδρο της ζωής (τέλος τρίτου κεφαλαίου). Όλα τα προηγούμενα, με την ανάλυση των δεδομένων της ελληνικής φιλολογίας και αρχαιολογίας, σε συνδυασμό με τα πορίσματα της διεθνούς εθνολογίας κυρίως, είναι το καλύτερο που έχει γραφεί επί του θέματος, μετά την κλασική μελέτη του Rhode, που ερευνά τα ελληνικά εμπειρικά ή φιλοσοφικά συστήματα, ή άλλων συγγραφέων που επιμένουν λιγότερο ή περισσότερο στην εθνολογία ή την ελληνική παράδοση (Frazer, Harrison, κ.τ.λ.) ή μόνο στις τελετές βασιλείας (Hocart). Μολονότι ο Λεκατσάς διευρύνει πολύ τα χρονικά όρια της έρευνάς του. Επιμένει όμως στην ανάλυση των συμβόλων όπως έρχονται από την τέχνη, λαογραφία, αρχαιολογία, κ.τ.λ., σε αντίθεση π.χ. με τη Harrison που γράφει ιστορική θρησκευτική μελέτη. Είναι μία πολύ καλή βάση, ίσως η καλύτερη στην ελλαδική επιστήμη, για να οργανωθούν νέες μελέτες πάνω στον ελληνόφωνο πολιτισμό, κυρίως στα έργα τέχνης. Ο Λεκατσάς είναι ο πρώτος και ίσως ο μοναδικός Έλληνας ιστορικός-φιλόλογος που ανέπτυξε το σημαντικό αυτό κεφάλαιο της ελληνικής λαϊκής γραπτής και προφορικής παράδοσης, το δένδρο της ζωής και τις σχετικές με αυτό γιορτές, έχει τα περισσότερα παραθέματα από την αρχαία ελληνική παράδοση, έτσι που νομίζω ότι μπορεί να λύσει πολλά φιλολογικά προβλήματα της παλαιότερης ελληνορωμαϊκής και βυζαντινής γραμματείας. Απόδειξη της υπεροχής

του Λεκατσά είναι το θέμα του δένδρου της ζωής στην τέχνη, το οποίο γνωρίζει μία τρομακτική ανάπτυξη τον 13ο αιώνα στο Βυζάντιο. Αναβιώνει γιατί στηρίζεται σε μία ένωση λαϊκών και φιλοσοφικών-θεολογικών αντιλήψεων, ακριβώς γιατί οι πρώτες συνέχισαν να είναι ζωντανές, ενώ η δεύτερη ομάδα είτε 'πέθαναν' είτε μεταμορφώθηκαν στην χριστιανική παράδοση.

Καίτη Διαμαντάκου

**Ο Ευριπίδης του Παναγή Λεκατσά
Από το κείμενο στη σκηνή και από το θέατρο στη φιλολογία**

Η ανακοίνωση θα παρακολουθήσει τη μακρόχρονη μεταφραστική δοκιμασία του Παναγή Λεκατσά με το έργο του Ευριπίδη, από το 1939 (*Μήδεια*, εκδόσεις Ζαχαρόπουλος) μέχρι το 1962 (*Κύκλωπας*, *Άλκηστη*, *Μήδεια*, εκδόσεις Διόνυσος), χρονικό διάστημα στο οποίο μεταφράζεται μάλλον όλο το σωζόμενο έργο του Ευριπίδη, εκδίδονται και ενίοτε επανεκδίδονται δώδεκα ευριπίδειες τραγωδίες (*Μήδεια*, *Κύκλωψ*, *Άλκηστις*, *Ηρακλείδαι*, *Ιππόλυτος στεφανηφόρος*, *Ανδρομάχη*, *Βάκχαι*, *Εκάβη*, *Ελένη*, *Ηλέκτρα*, *Ιφιγένεια εν Αυλίδι*, *Ιφιγένεια εν Ταύροις*) και παριστάνονται από το Εθνικό Θέατρο δύο (*Μήδεια* 1942 και *Ηρακλής* 1962), αμφότερες σε σκηνοθεσία του Τάκη Μουζενίδη. Με βάση την παραπάνω παραγωγή, θα συνοψιστούν τα συστατικά γλωσσικά, μετρικά και υφολογικά χαρακτηριστικά του μεταφραστικού ιδιώματος του Παναγή Λεκατσά, ιδίωμα το οποίο, αν και προσέβλεπε εξ αρχής στη θεατρική σκηνή, είχε τελικά περιορισμένο εκτόπισμα και μικρή βιωσιμότητα. Σε αντιστάθμισμα, η συνεισφορά του Παναγή Λεκατσά στη νεώτερη και σύγχρονη ελληνική πρόσληψη του Ευριπίδη διογκώνεται στην περίπτωση των εκτενών και διαφωτιστικών εισαγωγών και σχολίων, που πλαισίωσαν τις περισσότερες εκδόσεις των παραπάνω μεταφράσεων και διατηρούν ακόμη την κριτική και πραγματολογική εγκυρότητα ώστε να συμπεριλαμβάνονται σε μια ενδεικτική και κατατοπιστική για ένα επαρκές κοινό ελληνόγλωσση βιβλιογραφία πάνω στον Ευριπίδη και επιμέρους έργα του.

Η ανακοίνωση θα δρομολογήσει, τέλος, την υπόθεση ότι ο Παναγής Λεκατσάς, από τη νεότητά του και στο εξής, προσπάθησε να «συμπληρώσει» το

μεταφραστικό κενό του Ευριπίδη, που είχε αφήσει ο πολύ μεγαλύτερος ηλικιακά και καταξιωμένος ήδη στα τέλη της δεκαετίας του 1930 μεταφραστής του Αισχύλου και του Σοφοκλή, Ιωάννης Γρυπάρης (1870-1942). Προσεγγίζοντας και προτείνοντας την ευριπίδεια δραματουργία με μια μεταφραστική γλώσσα συναφή με εκείνη του Γρυπάρη, ο Λεκατσάς δεν κατορθώνει σίγουρα να εξισωθεί θεατρικά με τον Γρυπάρη, του οποίου οι μεταφράσεις συνεχίζουν να παίζονται μέχρι και τη Μεταπολίτευση, κατορθώνει όμως και πάλι, σε αντιστάθμισμα, να αναπληρώσει τα φιλολογικά «κενά» που άφησε ο Γρυπάρης με τις –γυμνές και από το πρωτότυπο κείμενο και από οποιοδήποτε περικειμενικό στοιχείο– εκδόσεις των μεταφράσεών στην αρχαία τραγωδία. Ο Ευριπίδης του Λεκατσά μπορεί να μη συνδέθηκε με πολλές και κορυφαίες στιγμές της νεώτερης θεατρικής συγχρονίας, όμως ενίσχυσε με πολλές και στιβαρές προσφορές τη φιλολογία και την ερμηνευτική διαχρονία της.

Θανάσης Ευσταθίου

Ο Παναγής Λεκατσάς και η πολιτική φιλολογία και φιλοσοφία του 4ου αιώνα π.Χ.

Ανάμεσα στα έργα της ελληνικής γραμματείας της κλασικής περιόδου που προξένησαν το ενδιαφέρον του Λεκατσά για υπομνηματισμό υπήρξαν τα *Πολιτικά* του Αριστοτέλη και ο *Κατά Λεωκράτους* λόγος του Λυκούργου, κείμενα που φέρουν στο φως αφενός τις πολιτικές θεωρίες του Αριστοτέλη και αφετέρου την έντονη πολιτική διαπάλη που εξελίσσεται στο δημοκρατικό περιβάλλον της Αθήνας του 4ου αιώνα π.Χ. Ο Λεκατσάς με νηφαλιότητα, μεθοδικότητα, συγκροτημένη και βιβλιογραφικά κατοχυρωμένη σκέψη αναπτύσσει τις απόψεις του περί κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών στη διαδρομή της ιστορίας από τον 7ο αιώνα κ.εξ. που επηρέασαν με καθοριστικό τρόπο την πολιτική σκέψη και διαμόρφωση των πολιτικών συστημάτων των Ελλήνων. Εν τέλει, το έργο του Αριστοτέλη εντάσσεται ειδολογικά με τρόπο σαφή στην κατηγορία των έργων πολιτικής φιλολογίας της αρχαιότητας και φωτίζεται ως απότοκο της πολιτικής φιλοσοφικής παράδοσης από τους προσωκρατικούς φιλοσόφους και εξής. Στο πλαίσιο αυτό της πολιτικής εξέλιξης ο Παναγής Λεκατσάς εντάσσει τον υπομνηματισμό του ρητορικού λόγου *Κατά*

Λεωκράτους του Λυκούργου, μιας ακόμη πολιτικής διαμάχης του Λυκούργου που ως κατηγορος φέρνει στο δικαστήριο τον Λεωκράτη με την κατηγορία της προδοσίας.

Μιχάλης Δ. Κονάρης

**Η ερμηνευτική προσέγγιση των θεών του Ολύμπου
Η περίπτωση του Απόλλωνα**

Το εκτενέστατο συγγραφικό έργο του Παναγή Λεκατσά γύρω από την αρχαία ελληνική θρησκεία είναι κατά κύριο λόγο αφιερωμένο σε «παραγνωρισμένες πλευρές» της (Α. Γκάρτζιου-Τάττη, «Έρως και ορφικο-διονυσιακή θρησκεία», *Ουτοπία* 1996, σ. 46) όπως το ζήτημα των μητριαρχικών και τοτεμικών της καταβολών, η λατρεία του Διονύσου, ο Ορφισμός κ.ά. Αν και οι πιο γνώριμες μορφές των θεών του Ολύμπου δεν βρίσκονται στο επίκεντρο της αντισυμβατικής θεματολογίας των μελετημάτων του Λεκατσά, ωστόσο δεν απουσιάζουν από τα συγγράμματά του οι αναφορές σε αυτούς. Αντικείμενο της εισήγησής μου θα αποτελέσει αυτή η πτυχή του έργου του Λεκατσά, που δεν έχει τύχει της δέουσας προσοχής, με ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση του Απόλλωνα.

Συνοφασμένη με μια εξιδανικευμένη αντίληψη της αρχαίας ελληνικής θρησκείας και του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού γενικότερα υπήρξε η επί μακρόν διαδεδομένη θεώρηση του Απόλλωνα ως του κατ' εξοχήν ελληνικού θεού στην λατρεία του οποίου βρίσκουν την ύψιστη έκφρασή τους τα ιδεώδη του κάλλους, της αρμονίας και του μέτρου. Η εισήγησή μου θα εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο απεικονίζεται ο Απόλλων στα συγγράμματα του Λεκατσά και κατά πόσον τα χαρακτηριστικά τα οποία του αποδίδονται επικυρώνουν ή ανατρέπουν τις κρατούσες ιδέες για τον θεό και ό,τι αυτός συμβολίζει σε συνάρτηση με τις ιδεολογικές πεποιθήσεις του συγγραφέα. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην στάση του Λεκατσά απέναντι σε διαφιλονικούμενα ζητήματα με μείζονες προεκτάσεις όπως η προέλευση της λατρείας του Απόλλωνα καθώς και η αντιπαραβολή του με τον Διόνυσο που πέρα από την θρησκευτική, έχει και φυλετικές, πολιτικές και κοινωνικές χροιές σε σύγκριση με τις αντίστοιχες τοποθετήσεις Ελλήνων και ξένων μελετητών. Εστιάζοντας στην εικόνα του Απόλλωνα και άλλων Ολύμπιων θεοτήτων στα μελετήματα του Λεκατσά

και διερευνώντας την διασύνδεσή τους με τον ιδεολογικό προσανατολισμό και τις επιδιώξεις των θρησκευολογικών του αναζητήσεων, η εισήγηση αποσκοπεί στο να συμβάλει σε μια πληρέστερη αποτίμηση των όψεων της αρχαίας ελληνικής θρησκείας στο έργο του και των σύγχρονων ιδεολογικών, πολιτικών και κοινωνικών τους διαστάσεων.

Δημήτρης Ι. Κυρτάτας

Η καταγωγή των θεσμών, των εθίμων και των δοξασιών

Στην ανακοίνωση αυτή θα γίνει παρουσίαση του βιβλίου του Παναγή Λεκατσά, *Η καταγωγή των θεσμών, των εθίμων και των δοξασιών: Κεφάλαια της κοινωνικής ιστορίας των Ελλήνων και των άλλων λαών*, που εκδόθηκε το 1951. Το βιβλίο αυτό καλύπτει μεγάλο μέρος των ενδιαφερόντων του Λεκατσά και έτσι προσφέρεται για μια συνολικότερη αποτίμηση της θεωρητικής του συγκρότησης, της μεθοδολογίας του και της γραφής του.

Βασίλης Λεντάκης

Διαβάζοντας τον Ισοκράτη

Στα 1944 κυκλοφορεί η μονογραφία του Βασιλείου Λαούρδα, *Ο Ισοκράτης και η εποχή του*. Στα 1945, στο περιοδικό *Φιλολογικά Χρονικά*, ο Παναγής Λεκατσάς δημοσιεύει μια σκληρή αλλά διεισδυτική βιβλιοκρισία, με τίτλο «Ιδεοκρατία και ιστορική αιτιοκρατία». Κατά τον Β. Λαούρδα, ο Ισοκράτης είναι ο ανεξάρτητος πνευματικός άνθρωπος που «στάθηκε στα χέρια της ιστορικής μοίρας το όργανο εκείνο που προετοίμασε θεωρητικά και ηθικά το έδαφος για τη νέα περίοδο» (δηλ. την Ελληνιστική). Κατά τον Λεκατσά, ο Ισοκράτης δεν είναι παρά ο τυπικός εκπρόσωπος της ολιγαρχικής ιδεολογίας. Στα 1945, η άποψη αυτή για τον αθηναίο ρήτορα ήταν κάθε άλλο παρά αυτονόητη· ακόμη και σήμερα, αντιμετωπίζεται συχνά ως αιρετική. Λίγες είναι οι φωνές που έχουν αντιταχθεί στην κυρίαρχη εικόνα που κληροδοτήθηκε από τη γερμανική ιδεαλιστική φιλολογική παράδοση, κυρίως από τον Jaeger. Όπως θα προσπαθήσω να δείξω, ο Λεκατσάς βρίσκεται πολύ πιο κοντά

στον πραγματικό Ισοκράτη – όχι γιατί τον διαβάζει υπό το πρίσμα του ιστορικού υλισμού, αλλά γιατί τον διαβάζει σωστά, έξυπνα και προσεκτικά, μένοντας κοντά στο αρχαίο κείμενο και τοποθετώντας το στα ιστορικά και ιδεολογικά του συμφραζόμενα.

Ελένη Παπάζογλου

Με αφορμή τον Σοφοκλή: Η διαδρομή του Λεκατσά από την αισθητική στην τελετουργία και από την συνομιλία στον μονόλογο

Το 1936, στην (πρώτη;) δημόσια παρέμβασή του ως ενός «νέου που ξέρει ν' αγαπά και να μελετάει», ο 25χρονος Λεκατσάς εμφανίζεται στην εφ. *Καθημερινή*, σε μια «Συζήτησιν με τον κ. Ιω. Γρυπάρη» γύρω από το αρχαίο δράμα, με αφορμή την παράσταση της *Ηλέκτρας* του Σοφοκλή από το Εθνικό Θέατρο. Στον διάλογο αυτό, οι φωνές των δύο συνομιλητών συγχέονται σε μια προσέγγιση του τραγικού θεάτρου, που κινείται αποκλειστικά στη σφαίρα της Αισθητικής.

Εικοσιπέντε χρόνια αργότερα, ο ώριμος πια Λεκατσάς αρθρογραφεί συστηματικά στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, έχοντας ανακαλύψει με ενθουσιασμό την ανθρωπολογία ως εργαλείο ανάλυσης του τραγικού θεάτρου. Τα περισσότερα δημοσιεύματά του εστιάζονται σε ζητήματα καταγωγής του δράματος και στο θέατρο του Ευριπίδη. Ωστόσο, δεν λείπει και ο Σοφοκλής: η *Αντιγόνη*, ο *Αίας* και η *Ηλέκτρα*.

Έχοντας ως σημεία αναφοράς τα παραπάνω κείμενα του Λεκατσά, η ανακοίνωση τον παρακολουθεί να 'ενηλικιώνεται' ερμηνευτικά, ανακαλύπτοντας και διαμορφώνοντας σταδιακά έναν επιστημονικό λόγο, που τον ξεχώριζε από όλους τους συγκαίρινούς του.

Έλενα Πατρικίου

Μαρξιστικές απόπειρες στην ερμηνεία της ελληνικής αρχαιότητας

Ο Παναγής Λεκατσάς και ο Γιάννης Κορδάτος αποτελούν τις δύο πρώιμες (για τα ελληνικά δεδομένα) απόπειρες χρήσης του ιστορικού υλισμού στην ερμηνεία της ελληνικής αρχαιότητας, τόσο της αρχαιοελληνικής κοινωνίας όσο και πιο σύνθετων

φαινομένων, όπως η θρησκεία ή η τέχνη. Η περίπτωση του Παναγή Λεκατσά έχει ασφαλώς το μεγαλύτερο ενδιαφέρον: ο Λεκατσάς έχει την πληρέστερη ενημέρωση για τα ερμηνευτικά ρεύματα της δυτικής Ευρώπης, και έχει να συνεισφέρει μία ιδιαίτερη, πρωτότυπη και διεισδυτική οπτική. Πολύ περισσότερο, είναι αυτός που διαπιστώνει επίσης (αν και το εκφράζει με άκρως διακριτικό τρόπο) τα όρια του διαλεκτικού υλισμού ως μεθοδολογικού εργαλείου για την κατανόηση της αρχαιοελληνικής κοινωνίας. Στην ανακοίνωση αυτή, στόχος μας είναι ακριβώς ο προσδιορισμός της συμβολής του Λεκατσά στην εισαγωγή του μαρξισμού στην νεοελληνική επιστημονική σκέψη και η κριτική του στάση απέναντι στα ίδια τα μεθοδολογικά εργαλεία που εμπιστεύτηκε.

Θεοδόσης Πυλαρινός

Ο δημοτικιστής Παναγής Λεκατσάς

Ο Παναγής Λεκατσάς με μακρά θητεία στο δημοτικισμό και συμμετοχή στο γλωσσικό ζήτημα αποτέλεσε σημαντικό εκπρόσωπο και προασπιστή της γλώσσας του λαού. Στην ανακοίνωση θα εξεταστεί η γλωσσική προσφορά του ως λόγιου, ως συγγραφέα, ως μεταφραστή και ως θεωρητικού της γλώσσας.

Μαρία Ρώτα και Μιλτιάδης Γεωργούλης

Μορφή, ρυθμός και αρμονία στα «πεζολογήματα» των μοντέρνων ποιητών: ποιητικές αναζητήσεις του Παναγή Λεκατσά στη δεκαετία του 1930.

Τα κείμενα του Παναγή Λεκατσά τα αναφερόμενα στην πορεία της νεοελληνικής ποίησης κατά τη δεκαετία του 1930 είναι ελάχιστα γνωστά ακόμα και σε όσους έχουν ασχοληθεί με το έργο του. Δημοσιευμένα κυρίως στα αθηναϊκά περιοδικά *Ιδέα* (1934) και *Νεοελληνικά γράμματα* (1938-1940), όπως επίσης και στο σχεδόν άγνωστο αλεξανδρινό περιοδικό *Φοινικιά* (1937), σχολιάζουν τη νεοελληνική ποιητική παραγωγή με τίτλους όπως «Τίποτε νεώτερον από την ποίησιν;», «Συνθετικά

ποιήματα και “μοντέρνοι” ποιητές», «Σ’ έναν ποιητή» κ.ά. Έχοντας συγκεντρώσει ένα ευρύ φάσμα κειμένων που αποτυπώνουν τις ποιητικές αναζητήσεις του Λεκατσά από το 1933, όταν τυπώνει με ψευδώνυμο την πρώτη συνθετική ποιητική του συλλογή, θα παρουσιάσουμε άξονες των αναζητήσεών του που συνιστούν και τις προγραμματικές του αρχές για τη νεοελληνική ποιητική δημιουργία. Θα εξετάσουμε, επίσης, την εφαρμογή των αρχών αυτών στην ποιητική του συλλογή *Απολλώνια* (1935).

Σπυρίδων Ι. Ράγκος

Έρως (1963), Διόνυσος (1971) και το πνεύμα της δημιουργίας

Τα δύο βιβλία που θα παρουσιάσουμε συνθετικά είναι αρκετά διαφορετικά μεταξύ τους. Με μεγάλη βιβλιογραφική και αρχαιολογική τεκμηρίωση ανά κεφάλαιο, ο *Έρως* (1963) εστιάζεται στο συγκεκριμένο θέμα που δηλώνει ο τίτλος του: τον Έρωτα ως δημιουργική θεότητα των απαρχών, ιδίως στην ορφική διάστασή του ως Πρωτογόνου, Ηρικεπαίου, Δία και Φάνητος. Το μακροσκελέστερο έργο *Διόνυσος* (1971), αντιθέτως, που είδε το φως της δημοσιότητας μετά τον θάνατο του συγγραφέα αλλά είχε ολοκληρωθεί λίγες μέρες προ της εκδημίας του, αποτελεί μελέτη ευρύτερου προβληματισμού πάνω στην αρχαιοελληνική εκστασιακή θρησκευτικότητα και, στην τελική μορφή του, έχει απεκδυθεί όλα τα χαρακτηριστικά ιδιώματα της λογιότητας (με εξαίρεση την τελική εκτενή βιβλιογραφία) που σε προγενέστερες εκδοχές φαίνεται να είχε: υποσημειώσεις, παρενθετικές αναφορές σε κείμενα αρχαίων συγγραφέων, σχέδια ή φωτογραφίες αγγείων, κ.λπ.. Ο *Διόνυσος* αποπνέει το άρωμα μιας ολόκληρης ζωής αφιερωμένης στον Βάκχο και τις επιφάνειές του, ενώ ο *Έρως* αποτελεί πρωτίστως μια επιμελημένη επιστημονική μονογραφία. Παρά ταύτα, ένα υπόγειο και αφανές νήμα συνδέει τις δύο δημοσιεύσεις. Μάλιστα, είναι το ψυχικό περιεχόμενο αυτού του νήματος που φαίνεται να βρήκε έντονη απήχηση στην εσωτερική ζωή του συγγραφέα και να τον καλούσε να ασχολείται με το ζήτημα του ευρύτερου διονυσιασμού επί δεκαετίες. Το κοινό νήμα που εκθέτουν αφανώς οι δύο δημοσιεύσεις είναι, κατά τη γνώμη μας, το θεοποιημένο πνεύμα της δημιουργίας το οποίο, είτε ως πρωτοφάνερωτος δημιουργός στις απαρχές του

κόσμου και του χρόνου, είτε ως ετήσιος δαίμων της ανακυκλούμενης βλάστησης, είτε ως οργιαστικός προκλητής ενότητας και κοινωνίας, έστω και βίαιης, των πάντων (πετρωμάτων, φυτών, ζώων, ανθρώπων και θεών), είτε, τέλος, ως διασαλευτής της εκάστοτε κοινωνικοπολιτικής τάξης, πάντοτε διασπά τα όρια του ήδη γνωστού και με τις εξαίφνης θεοφάνειές του ανανεώνει το παλαιό και εγκαινιάζει το απρόσμενο και το αληθινά νέο. Πατώντας πάνω σε αυτήν την κοινή βάση της βιωματικής επαφής του Παναγή Λεκατσά με το διονυσιακό πνεύμα της δημιουργίας θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τις δύο αυτές δημοσιεύσεις όχι μόνον ως ιστορικές μελέτες για ένα απώτερο και συχνά προϊστορικό (τοτεμικό ή άλλο) παρελθόν – που αναντίρρητα είναι – αλλά και ως έρευνες πάνω σε μια επανερχόμενη προσλαμβάνουσα της ανθρώπινης ψυχής: την ενστικτώδη αντίληψη της αληθινής δημιουργίας ως ασυνεχούς και της ασυνέχειας ως προϋπόθεσης δημιουργικότητας.

Στέλλα Τσιρβίτζη

Τραγωδία και πολιτική

Ο Παναγής Λεκατσάς στη μελέτη του «Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Ευριπίδης, *Ηρακλείδαι*», συνέβαλε στην εξέλιξη της έρευνας της συγκεκριμένης τραγωδίας πραγματευόμενος ένα θέμα πραγματικά πολύ επίκαιρο στις μέρες μας. Υπογράμμισε την πολιτική σκοπιμότητα του ευριπίδειου έργου αφενός για τους απροστάτευτους απογόνους του Ηρακλή απέναντι στο διώκτη τους Ευρυσθέα χαρακτηρίζοντάς τους ως «πρόσφυγες» και αφετέρου για τη μεγαλόψυχη αποδοχή της Αθήνας να αναλάβει την προστασία τους υπερασπιζόμενη το δίκαιο της ικεσίας. Στη συγκεκριμένη ανακοίνωση θα εστιάσουμε στον τρόπο με τον οποίο ο Λεκατσάς σχολιάζει τα πολιτικά θέματα που ανακύπτουν, επιχειρώντας παράλληλα την ανάδειξη νέων πορισμάτων σύμφωνα με τη σύγχρονη έρευνα.

Κατάλογος Συνέδρων

- Δημήτρης Αγγελάτος, καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ,
dangel@phil.uoa.gr
- Χρίστος Αλεξίου, τ. καθηγητής, Πανεπιστήμιο Birmingham,
estavrop@phil.uoa.gr
- Γιάγκος Ανδρεάδης, ομότιμος καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο,
Διευθυντής Κέντρου Κλασικού Δράματος και Θεάματος,
iandreadis19@gmail.com
- Παντοφίλη Βαρβαρήγου, εκπαιδευτικός Π.Ε., δρ Νεοελληνικής Φιλολογίας,
ΕΚΠΑ, varvarig@phil.uoa.gr
- Ευριπίδης Γαραντούδης, καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ,
egaran@phil.uoa.gr
- Μιλτιάδης Γεωργούλης, φιλόλογος, Master Νεοελληνικής Φιλολογίας, ΕΚΠΑ,
alkonmil@hotmail.com
- Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη, καθηγήτρια, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων, ariane.tatti@gmail.com
- Σταύρος Γουλούλης, δρ. Αρχαιολογίας, Πρώην Διευθυντής ΓΑΚ Λάρισας,
stavros.gouloulis@gmail.com
- Καίτη Διαμαντάκου, επίκουρη καθηγήτρια, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών,
ΕΚΠΑ, diamcat@theatre.uoa.gr
- Θανάσης Ευσταθίου, αναπληρωτής καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας,
Ιόνιο Πανεπιστήμιο, aefstath1@gmail.com
- Μιχάλης Δ. Κονάρης, δρ Ιστορίας, Ακαδημαϊκός Επισκέπτης, Τμήμα
Κλασικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Οξφόρδης, m.konaris@gmail.com
- Δημήτρης Ι. Κυρτάτας, καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και
Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, kyrtatas@otenet.gr
- Βασίλης Λεντάκης, αναπληρωτής καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ,
vlentakis@phil.uoa.gr
- Ελένη Παπάζογλου, αναπληρώτρια καθηγήτρια, Τμήμα Θεάτρου, ΑΠΘ,
elpzgl@gmail.gr

- Έλενα Πατρικίου, δρ Ιστορίας του Αρχαίου Πολιτισμού, hpatrik@otenet.gr
- Θεοδόσης Πυλαρινός, ομότιμος καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, theopyl@yahoo.gr
- Σπυρίδων Ι. Ράγκος, αναπληρωτής καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πάτρας, rangos@upatras.gr
- Μαρία Ρώτα, επίκουρη καθηγήτρια, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ, mrota@otenet.gr
- Στέλλα Τσιρβίτση, υπ. διδάκτωρ, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, tz.stella@hotmail.com

